

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2021, Cilt:10, Sayı:2, 493-516
doi:10.28956/gbd.1028692

Gendarmerie and Coast Guard Academy
Institute of Security Sciences
Journal of Security Sciences, November 2021, Volume:10, Issue:2, 493-516
doi:10.28956/gbd.1028692

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Derleme / Review Article
Öldürme Suçunun Sosyolojik Sebepleri
Sociological Reasons of Homicide

Yazar(lar) / Writer(s)

Leyla OCAKLI. Yüksek Lisans Öğrencisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Türkiye, leyla_ocakli@hotmail.com, ORCID.: 0000-0002-9504-3542

Bilgilendirme / Acknowledgement:

- Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:
- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- Derleme bir çalışmadır.
- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 06.10.2020
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 11.10.2021

Atf Bilgisi / Citation:

Ocaklı L. (2021). Öldürme Suçunun Sosyolojik Sebepleri. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(2), ss.493-516 doi:10.28956/gbd.1028692

ÖLDÜRME SUÇUNUN SOSYOLOJİK SEBEPLERİ

Öz

Görsel ve yazılı basında sıkça cinayet haberleriyle karşılaşmaktayız. Cinayete yol açan durumlar çeşitlilik göstermekle beraber; cinnet getirme, töre saikiyle öldürme, ekonomik sorunlar, kıskançlık, uyuşturucu kullanımı, namus cinayeti, sokak kavgası, hakaret gibi sebeplerin cinayete yol açan durumların başında geldiğini söylemek mümkündür. Motivasyonu her ne olursa olsun, her öldürme olayının mutlaka biyolojik, psikolojik ya da sosyolojik bir nedeni vardır ve bu çalışmada öldürme suçunun sosyolojik sebeplerini açıklanmaya çalışmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda suç kavramı ve suç teorilerine değinilerek suçlu davranışın genel nedenleri üzerinde durulmuştur. Şuçu açıklayan teorilerin ardından öldürme suçunun Dünya'da ve Türkiye'deki durumu incelenmiş, özellikle gelir durumu ve kültürel yapının cinayet işleme üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Dünya geneline bakıldığında, ülkelerin ekonomik yeterlilik ve kültürel yapısına göre intihara yatkınlık ve cinayete yönelim durumlarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Böylece, toplumsal yapının öldürme suçunu trendleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu noktada, cinayet olaylarının sosyolojik sebepleri oldukça çeşitlilik göstermekte, gelir eşitsizliğinden toplumun eğitim yapısı ve eğitim düzeyine kadar pek çok parametreyi kapsamaktadır. Bu sebeple bir bölgede meydana gelen öldürme olaylarının sebeplerini anlama ve bununla mücadele etmek için öncelikle o bölgedeki toplumsal yapının özellikleri iyi analiz edilmelidir. Zira öldürme suçu evrensel bir suç olsa da sebepleri bölgeden bölgeye farklılık gösterebilir ve bu suçları önlemek için toplumun kültürel yapısının göz önünde bulundurularak önlem alınması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suç, öldürme, cinayet, toplumsal yapı, kültür

SOCIOLOGICAL REASONS OF HOMICIDE

Abstract

Homicide news are frequently encountered in the mass and printed media. Though the situations that lead to homicide vary, it is possible to say that reasons such as insanity, killing with the motive of custom, economic problems, jealousy, drug use, honor killings, street fighting, insults are the main situations that lead to homicide. Regardless of the motivation, every homicide has a biological, psychological or sociological reason, and this study aims to explain the sociological reasons of the killing crime. In this context, crime and crime theories are mentioned in this study and general causes of criminal behavior are emphasized. After explaining the crime theories, homicide rates in the World and Turkey are examined and it is observed that income level and cultural structure is quite effective on homicide. It is seen that the suicidal tendency and homicide tendency differ according to the economic competence and cultural structure of the countries. Thus, it can be said that the social structure has an effect on the trends of the crime of killing. The sociological reasons of the homicide cover many parameters from income inequality to the educational structure and educational level of the society. For this reason, in order to understand the causes of killing in a region and to combat it, the characteristics of the social structure of that region must be analyzed well. Although the crime of killing is a universal crime, its reasons may differ from region to region, and measures should be taken by taking into account the cultural structure of the society in order to prevent these crimes.

Keywords: Crime, killing, homicide, social structure, culture.

GİRİŞ

Yaşama hakkı, insanların en temel ve en mutlak hakkı olup İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 3. maddesinde; yaşamanın ve kişi güvenliğinin herkesin hakkı olduğu belirtilmektedir. Bu kapsamda (Çiftçioğlu, 2012, s.138); yaşama hakkı karşısında diğer bütün haklar ikincil haklar konumunda olup, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde bahse konu hak, dokunulmaz hakların temelini oluşturmaktadır. İnsanın yaşama hakkının elinden alınması olan öldürme, insanlık kadar eski bir suç (Gökçen ve Balcı, 2011, s.96) olup tarihten bu yana varlığını yaygın bir biçimde devam ettirmektedir.

Suç, suçluyu, mağduru ve bunlar arasındaki ilişkileri bir sebep sonuç örüntüsü içerisinde inceleyen ve suç olgusuna ilişkin kanunlar koyulması adına araştırma ve gözlem yapan bir bilim dalı olan kriminoloji, suça yönelen insanların suçlu davranışını çeşitli yönleriyle incelemektedir (Sokullu-Akıncı, 2014, ss.28-29). Kriminolojinin inceleme alanını oluşturan suçun sebeplerinin çeşitlilik göstermesi kriminolojiyi disiplinler arası bir bilim dalı haline getirmiştir. Suçlu davranışı açıklamada Biyolojik, Psikolojik ve Sosyolojik teoriler mevcut olup bu çalışmada suçun sosyolojik nedenleri incelenmiş ve öldürme suçu özelinde sosyolojik sebepler üzerinde durulmuştur.

1. SUÇ KAVRAMI VE SUÇ TEORİLERİ

Sosyal bir varlık olan insan, yapısı gereği birlikte yaşamaya ihtiyaç duymakta, hayatta kalmak için bir araya gelerek bir topluluk oluşturmaktadır. Birlikte bir toplum oluşturan insanların zamanla kendi kuralları, örf ve adetleri oluşmakta, huzurlu ve daha kolay bir yaşam için bireylerden toplumun bu kurallarına uymaları beklenmektedir. Sosyal yaşamın gerektirdiği bu kurallar, toplumu bir arada tutan olgular olarak düşünülebilir. Zira, Rousseau'nun belirttiği gibi, insanlar birleşip bir topluluk oluşturduklarında üyelerinden birine yapılan bir saldırıyı bütüne yapılmış, bütüne yapılan bir saldırıyı da bireylere yapılmış sayarlar. Çünkü toplum olarak çıkarları gereği yardımlaşma ve birbirlerini kollamaları gerekmektedir. Böylece toplumun genel istemi korunacak, genel istemi saymamaya kalkan biri olduğunda bütün topluluk onu buna saygıya zorlayacaktır (Rousseau, 2006, s. 17). Toplumda sosyal düzenin sağlanması için bireyler üzerinde toplum kurallarına uyma konusunda oluşan bahse konu baskı, başlarda informal olsa da toplum büyüdükçe ve modernleştikçe yerini formal yaptırımlara bırakmıştır. Böylece belirli kurallar yasalarca temsil edilmekte ve Devlet belirli kuralların ihlalini suç olarak belirleyip buna uygun cezalar koymaktadır. Bu kapsamda toplum kurallarına uymama sapma

olarak değerlendirilirken, yasalarda yasaklanmış olan davranışların ihlali ise suç olarak nitelendirilir (İçli, 2019, s. 22).

Suç olgusu, hukuki bir olay olduğu kadar sosyolojik bir olay olup nedenleri arasında sosyal, ekonomik ve kültürel yapı bileşenleri yatmaktadır. Bu bağlamda, işsizlik, nüfus hareketleri, kültürel farklılıklar, gelir dağılımı ve etnik özellikler suç işlenmesi ile ilgili araştırmalara konu olmaktadır (Öğün, 1996, ss. 1-2).

Öldürme suçunun sosyolojik nedenlerini anlamak için suçlu davranışı açıklamak üzere geliştirilen bazı suç teorilerine değinmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda, aşağıda bazı Klasik Okul teorileri ve sosyolojik suç teorilerine yer verilmiştir.

2.1.Rutin Aktiviteler Teorisi

Rutin aktivite paternlerindeki yapısal değişiklikler, “motive olmuş suçlu”, “uygun bir hedef” ve “koruyucuların yokluğu” gibi suçun doğrudan bağlantılı 3 temel elementini etkileyerek suç oranlarını etkileyebilmektedir. Bu elementlerden birinin yokluğu suçun oluşmasını önlemede yeterli olabilmektedir. Uygun hedefin yer ve zaman bağlantısı ile koruyucuların yokluğu elementleri bile kişileri suça motive eden yapısal koşullara ihtiyaç duymadan suç oranı artışına sebep olabilmektedir. Bir toplumda motive olmuş suçlu ya da uygun bir hedef elementleri sabit kalsa bile, rutin aktivitelerdeki değişimler yer ve zaman bağıntısı olasılığını etkileyerek suç fırsatları yaratabilir. Bu durumda kontrol unsuru önem kazanmaktadır. Rutin aktivitelere yönelik kontroller azalırca yasadışı şiddet aktiviteleri de artacaktır (Cohen ve Felson, 1979, s. 589).

Rutin aktiviteler teorisindeki “koruyucuların yokluğu” elementindeki “koruyucu” kavramından sadece kolluk kuvvetleri anlamı çıkarılmamalıdır. Zira koruyucudan kasıt, bir suçun işlenmesini farkında olarak ya da olmayarak engelleyen kişilerdir. Örneğin, motive olmuş bir suçlunun suç işleyeceği esnada ortamda beliren suçlunun ailesinden biri ya da suçlunun onu suç işlerken görmesini istemeyeceği biri olabilir. Ayrıca, mağdurun ailesinden biri veya suçlu ya da mağdurla herhangi bir bağlantısı olmayan bir yabancı da koruyucu olabilir. Buna örnek olarak 5 Aralık 2019 tarihinde evinin önünde tanımadığı bir adam tarafından bıçaklanarak öldürülen Ceren ÖZDEMİR cinayetini vermek mümkündür. Ceren ÖZDEMİR’in katili ifadesinde Ceren’i yolda takip ettiğini ve bu esnada öldürmek istediğini fakat yakınlarında yürüyen yaşlı bir erkeğin bulunduğunu bu sebeple yolda öldürmekten vazgeçerek takibe devam ettiğini söylemiştir. Fakat bu durum çok sürmemiş, yaşlı erkeğin yanlarından uzaklaşmasının ardından maalesef cinayet gerçekleşmiştir. Katil, ifadesinin devamında ise cinayetten önce de çeşitli şahısları takip ederek bıçak ve tornavida ile öldürmeyi düşündüğünü, ancak son anda

başkalarının karşısına çıktığını ve bu yüzden başarılı olamadığını belirtmiş, hatta Ceren'i öldürdükten sonra da birilerini öldürmek istediğini ve bunun için hedef aradığını, hatta bir kadın sürücüyü gözüne kestirdiğini fakat çevrede insanlar olduğu için yapamadığını söylemiştir (Hürriyet, 2019). Bu durumda katilin ifadelerinde geçen yaşlı erkek kısa süreliğine de olsa koruyucu rolünde karşımıza çıkmaktadır. Zira, katil onu görünce cinayeti işlemekten vazgeçmiş ve cinayet kısa süreliğine de olsa ertelenmiştir. Bunun yanında ifadede bahsi geçen ve sırf orada buldukları için katilin başka cinayetler işlemesini farkında olmadan engelleyen çevredeki insanların da koruyucu durumunda oldukları düşünülebilir.

2.2.Rasyonel Seçim Teorisi

Teoriye göre insanlar, suçlu davranışı da dâhil bütün davranışlarını seçerek yaparlar. Bu seçimlerini haz almak ve acıyı azaltmak üzere tasarlarlar. Suç davranışı, ceza korkusuyla kontrol edilebilir ve ceza ne kadar şiddetli, kesin ve hızlı olursa, suçlu davranışını kontrol etme kabiliyeti o kadar artar (Siegel, 2010, s. 96). Suç işleme kararı, düşük risk ile kolay kazanç elde etme ümidiyle artmaktadır (Siegel, 2010, s. 97).

Beccaria'ya göre, insanları daha ciddi suçlar işlemekten caydırmak için suç ve cezanın orantılı olması gerekir. Aksi durum insanları daha ciddi suçlar işlemeye teşvik eder (Siegel, 2010, s. 96). Örneğin, bir suç ne kadar ağırsa cezası da o kadar ağır olmalıdır. Zira potansiyel suçlular bir suçu işlemek için öncesinde kâr-zarar hesabı yapar, elde edeceği kar ile göze alacağı riski karşılaştırır ve buna göre hareket ederler. Böylece suçun getirisine göre cezayı oranlamak, suçun caydırıcılığını artıracığı için ağır suçların işlenmesinde azalmaya sebep olması mümkün olabilecektir.

2.3.Sosyal Düzensizlik Teorisi:

Sosyal düzensizlik teorisinin ortaya çıkışı 1900'lere kadar gitmektedir. 1929 yılında Chicago Üniversitesinden iki araştırmacı Clifford Shaw ve Henry McKay, Chicago şehrinde meydana gelen suçları resmi kayıtlar üzerinden inceleyerek araştırmışlar ve suç oranlarının özellikle şehir merkezine yakın gecekondularda yüksek olduğunu, şehrin dışında bulunan endüstri ve ticaret bölgeleri hariç şehir merkezinden uzaklaştıkça suç oranlarının azaldığını görmüşlerdir. Böylece Shaw ve McKay, suç ve suçluluğun kişisel özelliklerin sonucu olmadığını, çevre ile bağlantılı olduğunu belirlemişlerdir. Suça dair geliştirdikleri bu açıklamanın en önemli kısmı da sosyal düzensizliktir. Sosyal düzensizlik, toplumun ortak bir değerden yoksun olması ve bireylerin sosyal kontrolü sağlayamamasından kaynaklanmaktadır. Böylece sosyal

düzeni sağlayamayan toplumlar, suç ile mücadele etmede etkisiz kalmaktadırlar (Kubrin ve Wo, 2016, s. 122).

Shaw ve McKay'a göre; yoksulluk, kültürel heterojenlik ve fiziksel hareketlilik gibi olgular kentlerde sosyal çözülmeye yol açarak, bireylerin toplumsal değerlere olan bağlılıklarını zayıflatmaktadır. Böylece bu durum da bireylerin suç işleme potansiyeli üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle toplumsal birlikteliği sağlayan tutarlı bir değerler sisteminin veya inanç, kültür birliğinin sağlanmadığı yerleşim bölgelerinde suç oranları yüksek olmaktadır (Kızmaz, 2018, s.565). Bu kapsamda, sosyal düzensizlik ve sosyal kontrolün olmadığı yerleşim yerlerinde, tüm suçlar gibi cinayet suçlarının da diğer bölgelere nazaran daha fazla görülmesi muhtemeldir.

2.4.Damgalama Teorisi

Kelime anlamı olarak Türk Dil Kurumu sözlüğünde mecazen “Bir kimsenin adını kötüye çıkararak, yüz kızartıcı durum” olarak tanımlanan damga terimini ilk olarak Yunanlılar, toplum tarafından kötü ve ifşa edilmesi gereken bir kişinin bedenine kazılan işaretleri belirtmek için kullanmışlardır (Goffman, 2018, s. 27). Orta Çağ'da damgalanmak istenen kişilerin bedenlerine işaretler kızgın demirle dağlanırken, günümüzde damgalama olgusu; bir kişiden nefret etme, dışlama, kişiye karşı olumsuz davranışlar sergileme ve fiziki olmasa da beyinlerde infaz etme şeklini almıştır (Özmen ve Erdem, 2018, s. 187).

Damgalama, toplum yapısına göre değişebilmekle birlikte fiziki, ruhsal/davranışsal ve etnolojik sebepler damgaya neden olabilir. Bu durumda üç damga tipinden bahsetmek mümkündür. Birincisi beden bozuklukları ve fiziki deformasyonlar kişinin toplumda dışlanmasına sebep olabilir. İkinci olarak ise sapkınlık, ahlaksızlık, hapis yatma, ruhsal bozukluklar gibi durumlar damgalama sebebidir. Son olarak ise ırk, din gibi etnolojik olgular bir toplumda damgaya sebep olabilir (Goffman, 2018, ss. 29-31).

Belirli bir damga kategorisine mensup insanların bir şekilde bir araya gelmeye eğilimli oldukları ve etkileşim halinde oldukları, böylece gruplar oluşturabildikleri görülmektedir (Goffman, 2018, s. 54). Toplum tarafından damgalanan bu insanlar, kendileri gibi damgalı olan ve bu sebeple kendisini anlayabilen diğer damgalılarla yakınlaşıp sosyal çevre oluşturabilirler. Dahası bu kişilerin, damgalarını içselleştirerek bu yönde bir yaşam biçimi oluşturma ihtimalleri yüksektir.

2.5.Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme teorisi köken olarak, Sutherland'ın ayırıcı birliktelikler teorisinden (differential association theory) gelmektedir (Akers ve Jennings, 2016, s. 230).

Sosyal öğrenme teorisine göre suçlu davranışı öğrenilen bir davranıştır ve etkileşimde olunan diğer insanlardan öğrenilir. Öğrenilen suçlu davranışı; hem suçun işlenme teknikleri hem de suça dair dürtü, güdü, bahane ve davranış yönünü de içerir. Spesifik suç dürtü ve güduları olumlu ya da olumsuz yasal kod tanımlarından öğrenilir: Toplumda bazı insanlar yasalara uyulması gerektiğine inanılan bir çevrede yaşarken, bazıları da yasaları ihlal etmeye elverişli bir çevrede yaşamaktadır. Bir kişi, yasaları çiğnemeyi olumlu olarak tanımlarsa suçlu birey haline gelir: Bu madde ayırıcı birlikteliklerin ilkesidir. Bir insanın suçlu olması, onun suçlu bir çevre ile olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Çünkü kaçınılmaz olarak her insan çevresinin kültüründen etkilenir (Sutherland, 1947, ss. 6-8).

2.6.Gerilim Teorisi

Robert K. Merton tarafından geliştirilen gerilim teorisine (strain theory) göre insanlar, toplum tarafından sosyal olarak kabul görmek için birtakım amaçları gerçekleştirmek zorundadırlar. Fakat dayatılan bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için gereken fırsatlar herkes için eşit değildir. Toplum tarafından dayatılan bu amaçlara giden meşru yollar herkese açık olmadığından kimi insanlar bu yollara ulaşmak için meşru olmayan yollara başvurmuşlardır. Bu kapsamda teori (Merton, 1968, ss.194-211); kimi insanların belirledikleri amaçlara ulaşmak için yeni ve yasal olmayan yollar aradıklarını savunur. Böylece insanlar, amaçlarına giden yolda fırsat elde etmek için suç işlerler. Teori kapsamında öldürme suçu da istenilen amaçlara ulaşmada bir araç olarak kullanılabilir. Örneğin, organize suç örgütleri ya da terör örgütleri bunlara örnek olmakla birlikte bireysel olarak işlenen cinayetlerde, teorinin bahsettiği motivasyonu aramak mümkündür.

3. ÖLÜM VE CİNAYET

Ölüm kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi" olarak tanımlanmakta iken, öldürmek kavramı "Bir canlının hayatına son vermek" olarak tanımlanmaktadır. Hukukta ise, dolaşım ve solunum sistemlerinin yapay destek almaksızın çalışmaması ve merkezi sinir sistemi fonksiyonlarının durması ölüm olarak kabul edilmektedir.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) tarafından, çatışma ve çatışma olmayan durumlarda meydana gelen öldürme fiilinin tanımlanması ve sınıflandırılmasında bir çerçeve oluşturmak amacıyla İstatistikî Amaçlı Suçun Uluslararası Sınıflandırılması (ICCS) geliştirilmiştir. Buna göre cinayet, "bir kişinin ölümüne ya da ağır yaralanmasına sebep olma niyetiyle icra edilen yasadışı fiil" olarak tanımlanmıştır. Bu istatistiksel tanım, öldürmeyi kasıtlı cinayet olarak nitelemek için 3 unsur ortaya koyar. Bunlar:

1. Bir kişinin başka bir kişi tarafından öldürülmesi (nesnel unsur),
2. Failin mağduru öldürme ya da ciddi şekilde yaralama niyeti (öznel unsur),
3. Öldürmenin hukuka aykırılığı (yasal unsur)'dır (UNODC, 2019, s. 9).

Cinayet olaylarını tarihsel açıdan inceleyen Wilson'a göre (Öğün, 1996, s. 64), cinayet türleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örneğin, Fransız ve İtalyanlar çoğunlukla tutku cinayetleri, Almanlar sadistik cinayetler, İngilizler eşe ve sevgiliye yönelik planlanmış cinayetler, Amerikalılar ise planlanmamış, ani cinayetler işlemektedirler. Bu kapsamda, öldürme suçunun motivasyonunun kültüre ve coğrafyaya göre farklılık gösterebileceği ve böylece sosyal değerlerin de öldürme nedenleri üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

4. DÜNYADA CİNAYET

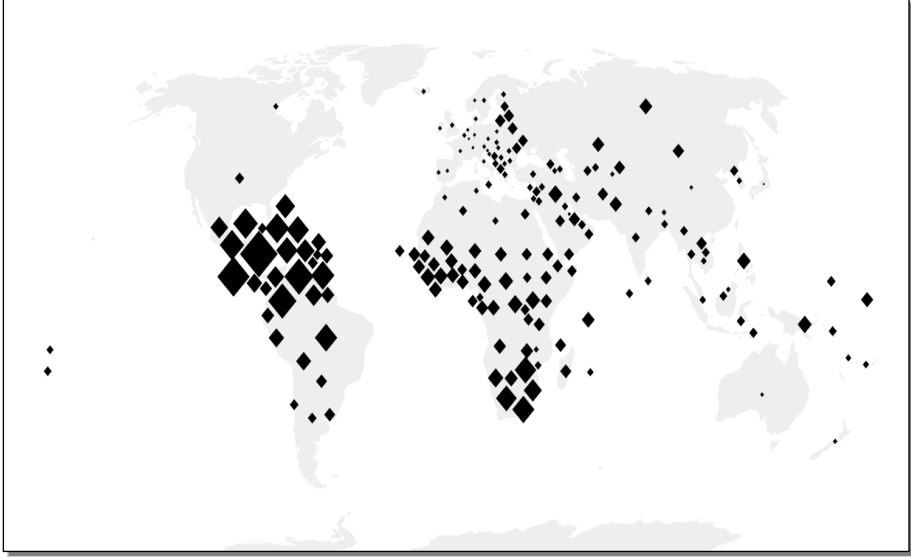
Bir insanın hayatını kasıtlı olarak sona erdirmek, sadece mağduru değil, mağdurun ailesini, çevresini, toplumu da etkileyen bir suçtur. Öyle ki kurban haricinde cinayetten etkilenen kurbanın çevresi de ikincil mağdur olarak düşünülebilir. Cinayet suçu etkisi bakımından toplumun yanında ekonomi ve devlet kurumları üzerinde de olumsuz etkiye yol açabilecek bir olgu olduğundan toplumun her kesimini etkileyen şiddetli bir ortam yaratır (UNODC, 2019, s. 9).

Dünyada cinayet işlenmesine sebep olan çeşitli koşullar, motivasyonlar ve ilişkiler mevcut olup bunlar oldukça karmaşık ve çok yönlüdür. Fakat cinayet sınıflamasında; kişiler arası çatışmalar sonucu meydana gelen cinayet, kriminal faaliyetler sonucu oluşan cinayet ve sosyopolitik (terör vb.) cinayetler olarak sınıflamak mümkündür. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'ne göre 2017 yılında dünya genelinde 464.000 kasıtlı cinayet işlenmiştir. Bu sayının bölgesel olarak dağılımına bakıldığında ilk sırayı %37 ile Amerika, ikinci sırayı ise %35 ile Afrika almaktadır. Sıralamada üçüncü sırada yer alan Asya kıtası ise kalabalık nüfusuna rağmen toplam sayının %23'ünü oluşturmaktadır. Son sıralarda ise %4.7 ile Avrupa, %0.2 ile de Okyanusya yer almaktadır. Bunun yanında, küresel cinayet oranlarına bakıldığında son 20 yılda azalış eğilimi olduğu görülmektedir. Zira, 1993 yılında yüz binde 7.4 olan cinayet oranı, 2017 yılında yüz binde 6.1'e gerilemiştir (UNODC, 2019, ss. 10-11).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre 2015 yılında dünyada yaklaşık 470.000 kişi cinayete kurban gitmiş olup yüksek gelir düzeyine sahip ülkelerin cinayet oranlarının gelir düzeyi düşük ülkelerin cinayet oranlarından az olduğu dikkat çekmektedir. Bölgesel olarak cinayet oranlarına bakıldığında ise Şekil-2'de

görüldüğü üzere öldürme suçu Orta Amerika’da yoğunluk göstermektedir (<http://apps.who.int>).

Şekil-1: 2015 Yılı Dünya Cinayet Olayları Yoğunluk Haritası

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 2015 yılı cinayet verilerinin ülke bazında incelenmesi sonucunda Honduras’ın nüfus yoğunluğuna oranla işlenen cinayet sayısında Dünya genelinde birinci sırada olduğu görülmektedir (100.000’de 85,7). Honduras’ı sırasıyla El Salvador, Venezuela, Kolombiya, Belize ve Guatemala izlemekte olup anılan bu ülkelerin hepsinin Orta Amerika ülkeleri olması dikkat çekmektedir. 2015 yılında dünya üzerinde işlenen cinayetlerin nüfusa oranla bölgesel dağılımında birinci sırayı Amerika almakta olup onu sırasıyla Afrika, Avrupa, Doğu Akdeniz Bölgesi, Güney Doğu Asya ve Batı Pasifik Bölgesi takip etmektedir (<http://apps.who.int>).

Orta Amerika’da cinayet oranlarının yüksek olmasının nedenlerinden bir tanesinin uyuşturucu olabileceği söylemek mümkündür. Zira, Honduras ve Guatemala sınırında uyuşturucu ticaretinin yüksek olduğu, sadece uyuşturucu transferi ile de kalmayıp yerel uyuşturucu satışının da fazla olduğu, bu durumun şiddeti artırdığı ve bölgede cinayet oranlarının dünyada en yüksek seviyede olduğu belirtilmektedir (<https://www.crisisgroup.org>).

5. TÜRKİYE’DE CİNAYET

Bu bölümde, Türkiye’de meydana gelen öldürme olaylarına ilişkin yapılan çalışmalara yer verilmektedir.

Ülkemizde basın-yayın organlarına yansıyan şiddet olayları analiz edildiğinde şiddete sebep olarak; boşanma ile ilgili sorunlar, aldatma olayları, okullarda öğrencilerin kendi arasında ya da öğretmenlerle ilgili yaşadıkları sorunlar, kıskançlık, ekonomik sorunlar, şeref kavramına ilişkin algılar, kız meselesi, kan davası, namusa ilişkin algılar, futbol fanatikliği, uyuşturucu madde, alkol ve uçucu maddelerin etkisi, kitle iletişim araçlarının etkisi, silah ve kesici alet taşımanın yaygınlığı, mafya ve çete gibi oluşumlar, bireysel adalet arayışları, hakkında bilgi sahibi olunmasını istememe (eşcinsel ilişki ya da yasak ilişkinin ortaya çıkması), kişilik ve zihinsel rahatsızlıklar/yetersizliklerin (psikopatlık gibi bazı kişilik bozukluklarına sahip olanlar, empati duygusundan yoksun olup şiddete daha eğilimli olurlar) etkili olduğunu söylemek mümkündür (Kızmaz, 2006, ss. 251-254).

Adalet Bakanlığı verilerine göre (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2019, ss. 56-57); Türkiye’de 2011-2018 yılları arasında kasten adam öldürme suçuna ilişkin açılan davalardaki suç sayıları 2015 yılına kadar artış göstermiştir. Fakat 2016 yılında bu sayı 2015 yılına göre %38,3 oranında azalarak 17.856 olmuştur. 2017 yılında ise 32 955’e yükselmiş, 2018 yılında 2017 yılına göre %34,1 azalarak 21 713’e gerilemiştir. Ayrıca, 2011-2014 yılları arasında 5237 sayılı TCK uyarınca açılan tüm davalar içinde ortalama %0,6 olan kasten adam öldürme suçunun oranı, 2015-2018 yılları arasında artarak ortalama %1,0’a yükselmiştir. 2018 yılında Türkiye genelinde kasten adam öldürme suçu için ceza mahkemelerine açılan davalarda 21.713 olan toplam suç sayısının (teşebbüs suçları dâhil olmak üzere) 5.503 (%25) ile en fazla Marmara Bölgesinde olduğu görülmektedir. Marmara Bölgesi’nin ardından ise sırasıyla 5.028 (%23) ile İç Anadolu Bölgesi, 3.829 (%18) ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi, 2.424 (%11) ile Akdeniz Bölgesi, 1.980 (%9) ile Doğu Anadolu Bölgesi, 1.776 (%8) ile Ege Bölgesi ve 1.173 (%6) ile de Karadeniz Bölgesi gelmektedir. Bu veriler, iller bazında incelendiğinde ise nüfus oranlarının yüksekliği nedeniyle en fazla suç oranının %16,5 ile İstanbul’da, ardından ise %15,3 oranı ile de Ankara’da işlendiği görülmektedir. 2017 yılında Polis Bültenlerinde yer alan öldürme olaylarının analizinin yapıldığı bir çalışmada; anılan yılda 782 olayda 863 kişinin öldürüldüğü, olayların %62’sinin silahlı ateşlerle meydana geldiği görülmektedir. Bunun yanında, nüfusuna oranla en çok cinayet işlenen şehirler sırasıyla İstanbul, Ankara, Gaziantep, Adana, İzmir, Antalya ve Samsun iken Türkiye’nin sekizinci en kalabalık şehri olmasına rağmen nüfusuna oranla en çok cinayet işlenen üçüncü şehrin Gaziantep olması dikkat çekmektedir. Fakat bu çalışmada kullanılan Polis Bülteni verilerinde Diyarbakır ve Trabzon gibi illerin cinayet sayılarında eksiklik olduğu ve bunun da göz önünde bulundurulmasının gerektiği ifade edilmektedir (Akdeniz, 2019, ss. 293-303).

Nisan 1993 ile Ekim 1995 tarihleri arasında, öldürme suçundan hükümlü 223'ü kadın, 656'sı erkek toplam 879 kişi ile yapılan araştırmada (Öğün, 1996, ss. 130-131), namus ve şeref uğruna işlenen cinayetlerinin cinayet sebepleri arasında ilk sırada geldiği görülmektedir. Cinayet sebepleri arasında ikinci sırada sarhoş kavgası, üçüncü sırada kavga, küfür ve hakaret, dördüncü sırada ise maddi sıkıntılar gelmektedir. Namus ve şeref uğruna işlenen cinayetler hem kadınlarda hem de erkeklerde ilk sırayı alırken, bu sebeple işlenen cinayetler kadınlarda %46.2, erkeklerde ise %23.7'dir.

Bu kapsamda, anılan çalışmada, kadınlarda medeni hal ve öldürme sebeplerine bakıldığında; namus ve şeref uğruna işlenen cinayetlerin tüm medeni hal kategorilerinde ilk sırayı aldığı görülmektedir. Kadınların işlediği cinayet nedenleri arasında boşanmış kadınlar %73.3 gibi yüksek bir oranda, eşi ölmüş kadınlar %57.1 oranında, hiç evlenmemiş kadınlar %46.9 oranında ve evli kadınlar %42.4 oranında namus ve şeref uğruna cinayet işlemişlerdir. Tüm bu veriler ışığında, boşanmış kadınların namus ve şeref uğruna işlediği cinayetin en yüksek oranda olması oldukça dikkat çekicidir. Cinayet işleme sebepleri arasında birinci sırada yer alan namus ve şeref uğruna işlenen cinayetlerin kadın mahkum aileleri tarafından %60.4, erkek mahkum aileleri tarafından %46.1 oranında anlayışla karşılandığı görülmektedir (Öğün, 1996, ss. 158-164).

Araştırma sonucunda cinayet nedeni olarak namus ve şeref korumanın ilk sırada gelmesi, sosyo-kültürel yapının öldürme suçu üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Zira, araştırmada örnekleme oluşturan mahkumların sosyo-ekonomik açıdan alt düzeyde kişiler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu kişilerin toplumda bir yer edinmek ve toplumsal kimlik oluşturmak için sahip olmaları gereken gücü “namuslu ve şerefli” olmaktan aldıklarını söylemek mümkündür. Kişinin namusu ya da şerefini zedeleyen bir olay, kişinin değerini yaşadığı topluluk önünde düşürmüş, kişi de bu noktada saygınlığını yeniden kazanmak uğruna “namusunu temizlemek” ya da “şerefini yeniden kazanmak” için eylemde bulunmaktadır. Bu sebeple işlenen “namus cinayetleri”nin tek başına kişisel bir eylem niteliği taşıdığı söylenemez. Ayrıca, sosyo-kültürel yapının toplumda kadın ve erkeğe yüklediği roller neticesinde, erkeğe yüklenen fiziksel güç, dayanıklılık, cesaret gibi olgular da namus ya da şerefe yönelen bir tehdit durumunda kolayca şiddet eğilimi gösterilmesine yol açabilmektedir. Adam öldürme ile sosyo-ekonomik statü ilişkisi incelendiğinde sosyo-ekonomik statünün yükselmesi, statü kaynaklı gerilimleri azaltacağından çatışmalarda daha çok uzlaşma yoluna gidilebileceği söylenebilir. Böylece sosyo-ekonomik statü yükseldikçe cinayet işleme sebebinin de toplumsallıktan çıkarak kişiselleşebileceği öngörülebilmektedir. Araştırma

sonucunda, cinayetlerin daha çok kentlerde işlenmesinde kentlerin yoğun göç alması, köyden kente gelen insanların sosyo-ekonomik statüsünün düşüklüğü, kent yaşamına ayak uyduramama ve geleneksel yapıları koruma eğiliminin etkili olduğu söylenebilir (Öğün, 1996, ss.197-205).

Rozant vd. tarafından 2000-2010 yıllarında kasten öldürme suçlarından cezaevinde bulunan 93 erkek tutuklu ve hükümlü ile yapılan çalışmada (2020, ss.41-43); katılımcıların %67,7'sinin aile dışı, %32,3'ünün ise aile içi cinayet işlediği, aile içi cinayetlerde eş öldürmenin %30 ile ilk sırada yer aldığı ve cinayet sebebi olarak ahlaki sebepler, çıkar çatışması ve münakaşanın öne çıktığı görülürken, aile dışı cinayetlerde münakaşa ve çıkar çatışmasının ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Arduç tarafından, Aralık 2015 ve Mart 2016 tarihleri arasında, kasten adam öldürme suçundan hükümlü 77 erkek katılımcı ile yapılan çalışmada ise (2016, ss.76-77); öldürme suçu ile sosyo ekonomik durum ve eğitim durumu arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Bu kapsamda, katılımcılarının çoğunluğunun sosyo-ekonomik durumlarının alt seviyede olduğu ve yine çoğunluğunun ilköğretim mezunu olduğu görülmüştür. Böylece, Öğün'ün çalışmasında değinildiği üzere, öldürme suçu ile sosyo ekonomik durum arasında pozitif bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür.

6. BİR CİNAYET TÜRÜ OLARAK İNTİHAR

İntiharı toplumsal açıdan inceleyen Durkheim'a göre, "*Nasıl bir sonuç vereceği bilinen, kurbanın kendisi tarafından gerçekleştirilen, olumlu ya da olumsuz bir edimin dolaysız ya da dolaylı sonucu olan her ölüm edimi*" (Durkheim, 2013, ss. 241-253) intihardır. Toplumda her insanın çeşitli görevleri mevcuttur ve bu görevler toplumsal işleyiş ve düzenden gelir. Fakat kişi toplumdaki işlevinden memnun değilse ve toplumsal konumuyla uyum içinde değilse mutsuz olur. Toplumla arasındaki bu farklılık da kişiyi olumsuz davranışlara yönlendirebilir.

Her toplumun intihara yönelik kendine özgü belirli bir yatkınlığı vardır (Durkheim, 2013, ss. 255-316); bireysel intihar eğilimleri bu toplumsal yatkınlıktan gelir. Kişiyi yaşamdan koparan şey, onu çevreleyen koşullar olup toplumsal durumların bir uzantısıdır. Toplumda bireylerin intihara yatkınlığı, o toplumun kendi doğasından gelir. Her toplumun belli bir yapısı vardır ve toplum değişmedikçe intihar sayısı da aynı kalır. Fakat toplumda yaşanan herhangi bir olumlu ya da olumsuz değişimin intihar olayları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi intihar olgusu toplumsal yapıyla yakın ilişki içerisindedir. Zira Durkheim'a göre, cinayet ve intihar ilişkisine bakıldığında, toplumsal çevrenin doğasına göre insan intihar ya da cinayete yönelir. Cinayet işlemek ve intihar etmek iki şiddet olayıdır. Fakat cinayet ya da intihara yol açan durumlar toplum yapısına

göre değişir. Şiddetin toplumsal çevrede dirence rastlamadığı yerlerde şiddet özgür kalıp sınırlarını aşar ve cinayet meydana gelir. Tersî durumda ise kişinin üzerindeki kamu vicdanının baskısından ötürü şiddet dışarı çıkamaz ve kaynağına dönerek kişinin kendisini kurban etmesine neden olur. Bu durumda cinayet işleyen de intihar eden de toplumda yararlı bir işlev yürütemeyecek olan yenilmiş ve yozlaşmış güçsüzlerdir. Organizma çökmüş, savaşımı yürüyemeyecek duruma gelmiş ve uygunsuz koşullara yönelmiştir. Böylece toplumsal çevrenin doğasına göre kişi cinayet ya da intihara yönelir. Şu halde intiharın dönüşüme uğramış bir cinayet olduğunu söylemek mümkündür (Durkheim, 2013, ss. 357-358).

Henry ve Short'un geliştirdikleri varsayıma göre ise, bireye yönelik dış baskı ve kısıtlamalar azaldıkça birey, hayal kırıklığından kaynaklanan saldırıyı kendisine yöneltecektir. Tersine, dış baskı ve kısıtlamalar arttıkça birey, hayal kırıklığından kaynaklanan saldırganlığı bir başkasına yöneltme eğiliminde olur (Öğün, 1996, s. 65).

İntihar olgusuyla ilgili olarak Gerilim Teorisi ise kişinin yaşadığı ve başa çıkamadığı gerilimi azaltmak ya da ortadan kaldırmak için intihara başvurabileceğini savunur (Zhang, 2019, s.6). Teori bu noktada Durkheim'in görüşü ile paralellik gösterir; ortaya çıkan bir kriz durumunda, kişi cinayet işleme ya da intihar etmeyi seçer. Bu seçimde yaşadığı çevrenin etkisi büyüktür; eylemin sonuçlarına toplumsal yapının vereceği yanıt kişinin kararında etkili olabilir.

6.1.Dünyada ve Türkiye'de İntihar

Dünyada her yıl 800.000'e yakın insan intihar nedeniyle hayatını kaybetmektedir ve her 40 saniyede bir kişinin canına kıydığı anlamına gelmektedir. Buradan da anlaşıldığı üzere intihar olgusu küresel bir sorundur (WHO, 2019). 2016 yılında yaklaşık olarak 800.000 intihar gerçekleşmiş olup bunların %75'ini erkekler oluşturmaktadır. Yaş grubu olarak bakıldığında ise kadınların ağırlıklı olarak 15-24 yaş aralığında daha fazla intihara yöneldiği görülürken, erkeklerde en çok intihara yönelen yaş aralığı 25-34 yaş aralığıdır (WHO, 2018, s. 7).

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, intihar olaylarının nüfusa oranı bölgesel olarak incelendiğinde ilk sırayı Avrupa, ikinci sırayı Güney Doğu Asya Bölgesi, üçüncü sırayı Batı Pasifik Bölgesi, dördüncü sırayı Amerika, beşinci sırayı Afrika ve son sırayı da Doğu Akdeniz Bölgesi almaktadır (WHO, 2018, s. 67). İntihar olaylarında en son sırayı alan Doğu Akdeniz Bölgesi'nde nüfusa oranla en az intihar olaylarının yaşanmasının sebebi olarak bu bölge ülkelerinin Suriye, İran, Irak, Birleşik Arap Emirlikleri, Lübnan, Ürdün gibi tamamen Müslüman ülkeler olması ve intiharın Müslümanlıkta günah sayılması gösterilebilir.

İntihar olaylarına ülkeler özelinde bakıldığında ise 194 ülke içerisinde nüfusa oranla en çok intihar olaylarının yaşandığı ülkelerden ilk beş sırayı Litvanya, Rusya, Guyana, Kore ve Belarus almaktadır (WHO, 2018, s. 32).

İntihar olgusu, dünyada intihar olaylarının en çok yaşandığı ülke olan Litvanya özelinde incelendiğinde Reuters tarafından yapılan bir haber dikkat çekmektedir. Buna göre, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra bağımsızlığını ilan eden ve 2004 yılında Avrupa Birliği'ne katılan Baltık ülkeleri Litvanya, Letonya ve Estonya'da yüksek intihar olaylarının en zorlu sosyal problemlerden biri olduğu belirtilmektedir. Sağlık tesisleri zayıf ve yoksullukla ilişkili hastalık olan tüberkloz yaygın durumdadır. Ayrıca, Sovyet dönemi kolektif çiftliklerin dağılmasından sonra işsizlik arttığı için özellikle kırsal yörelerde intihar olayları yaygındır. Uzmanlara göre, insanlar gerekli eğitim ve mesleki becerilerden yoksundur veya yeni yaşama uyum sağlamak için çok yaşlıdırlar. Üstelik bu durumu düzeltmek için devlet desteği de yeterli değildir. Bu sebeple insanlar çaresiz ve umutsuz hissetmekte ve alkole yönelmektedirler. Zengin ve fakir arasındaki uçurumun arttığı bölgede on binlerce Letonya ve Litvanyalı daha iyi bir yaşam ve gelir için göç etmiştir. İntihar, problemlerden kaçmanın bir yolu olarak görülmekte ve insan bu dünyadan gidince artık problemleri düşünmeye gerek kalmadığı düşünülmektedir. Litvanya İntihar Derneği Başkanı'na göre iyi sosyal koşullar, intiharın daha az olmasına neden olmakta, insanlar fakirlik içinde yaşamakta ve bundan kaçamaktadırlar. Böylece büyük bir sosyal kriz meydana gelmektedir (<https://www.reuters.com>).

Litvanya ve diğer Baltık ülkelerinin intihara olan yatkınlıklarını açıklamak için Durkheim'ın toplumsal doğanın yapısına göre cinayet ya da intihar seçimi teorisinden faydalanılabilir. Anılan ülkelerin bir AB üyesi olması ve diğer AB üyesi ülkelerin refah düzeyinin bu ülkelere oranla çok yüksek olması, yani sosyal refah düzeyi yüksek olan bir topluluk içerisinde bulunup kötü bir sosyo-ekonomik yapıya sahip olmaları, üstelik mensup oldukları topluluk bakımından şiddetin, toplum huzurunu kaçırmamanın toplumsal çevrede dirence rastladığı düşünüldüğünde sosyo-ekonomik sorunlar yaşayan Baltık ülkelerinde şiddetin kaynağına dönmesi ve intiharı oluşturması söz konusu olabilir. Zira, sosyo-ekonomik sorunlar yaşayan ülkeler dünya üzerinde sadece Baltık ülkeleri değildir. Üstelik Baltık ülkeleri terör, kaçakçılık, düzensiz göç ve diğer sınır tehditleri konusunda birçok AB ve diğer dünya ülkelerinin gerisinde olup sınır güvenliği bakımından çoğu ülkeden daha iyi durumdadır. Bu kapsamda, sadece sosyo-ekonomik sorunlar nedeniyle bir ülkede intihara yönelimin yüksek olması, o ülkenin kültürel değerleri ile açıklanabilir.

Türkiye’de meydana gelen intihar olayları incelendiğinde Tablo 1’de de görüldüğü üzere 2009 ve 2018 yılları arasında meydana gelen intihar olayları gerek toplamda gerekse cinsiyet özelinde aynı seviyelerde seyretmektedir. 2009 yılında toplamda 2.898 olan intihar sayısı 2018 yılına gelindiğinde %9’luk bir artışla 3.161’e yükselmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de Yıllara Göre Yaşanan İntihar Olayları

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Toplam	2 898	2 933	2 677	3 287	3 252	3 169	3 246	3 193	3 168	3 161
Erkek	2 111	2 073	1 876	2 377	2 382	2 352	2 358	2 426	2 445	2 391
Kadın	787	860	801	910	870	817	888	767	723	770

<http://www.tuik.gov.tr>, 2019.

TÜİK verilerine göre 2016, 2017 ve 2018 yıllarının eğitim durumu ve cinsiyete göre yaşanan intihar olayları incelendiğinde, her üç yılda da toplam intihar eden kişilerin en fazla oranda ilkokul mezunu oldukları görülmektedir. 2018 yılında toplam intihar olaylarında ilk sırayı %23,5 ile ilkokul mezunu kişiler alırken ikinci sırada lise, üçüncü sırada ilköğretim, dördüncü sırada ortaokul, beşinci sırada yükseköğretim mezunları, altıncı sırada bir okul bitirmeyen kişiler ve son sırada okuma yazma bilmeyen kişiler yer almaktadır (<http://www.tuik.gov.tr>, 2019).

6.2. Bir İntihar Ritüeli: Harakiri

Japonca “hara” (腹: karın) ve “kiri” (切: kesmek) kelimelerinin birleşiminden oluşan harakiri (切腹), Japonya’da Heian Dönemi (MS 794-1185)’nde başlayan bir ölüm cezası ve bir intihar çeşididir. Samuraylara uygulanan bir ceza şekli olan harakiri “seppuku” olarak da adlandırılmaktadır. İnsan ruhunun karında yaşadığı düşünüldüğünden karnın bir hançerle kesilmesi söz konusudur. Harakiri yapan kişiye bir de “aracı” denen bir kişi yardım eder. Bu kişi karın kesme kısmı tamamlandıktan sonra harakiri yapan kişinin kılıçla kafasını keser ve intihar tamamlanmış olur. Böyle bir ölüm şekli, onurlu ve cesur bir ölümü ifade eder. Kişi harakiri yaparak kendi kaderini tayin etmiş olur. Samuraylara uygulanan bu ceza 1983’te kaldırılmıştır fakat intihar yöntemi olarak uygulanmaya devam etmiştir. En son 1970 yılında yazar ve asker olan Yukio Mishima’nın harakiri yaparak intihar ettiği bilinmektedir (<https://kotobank.jp>).

Onurlu bir intihar yöntemi olarak bilinen harakiri, aynı zamanda savaşı kaybeden Samuraylara uygulanan bir ceza olması sebebiyle aslında bir intihara zorlama olduğundan bir cinayet olarak da düşünülebilir. Bunun dışında onuru kırılan, pişmanlık duyan kimselerin seçtiği ve cesaretlerini gösteren bir intihar şeklidir

(<https://gendai.ismedia.jp>). İntiharın daha kolay ve daha az acılı yöntemleri bulunurken Japonların bu zor ve çok acı çektiren yolu seçmeleri kültürlerinin bir özelliğinden gelmektedir. Japonlar bu yöntemle cesurca ve onurlu bir ölüme gittiklerini düşünmekte, pişmanlıklarının ve hatalarının diyetini bu cesaret gerektiren yolla ödediklerini düşünmektedirler.

7. SOSYAL BİR OLGU OLARAK TÖRE, NAMUS VE ŞEREF

Toplumda insanların oldukça önem verdiği, sosyal hayatta davranışları yönlendirebilecek kadar değer verilen töre, namus ve şeref kavramları dünyada ve Türkiye’de bir cinayet sebebi olarak sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Töre kavramı, “Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet” ve “bir toplumdaki ahlaki davranış biçimleri, adap” olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr>).

Namus deyince her ne kadar akıllara ilk önce bekâret ve kadının sadakati gelse de namus kavramı iffet olduğu kadar doğruluk ve dürüstlük ile ilgili olan bir kavramdır. Zira, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde kavram, “Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet” olarak tanımlanmanın yanında, “Dürüstlük, doğruluk” olarak da tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr>).

Şeref ise, “Başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur” olup, kişinin toplum tarafından benimsenmiş iyi şöhreti şeklinde değerlendirilmiş bir kavramdır (<https://sozluk.gov.tr>).

Yukarıda tanımlanan kavramlara toplumun bazı kesimlerince atfedilen anlamın daha iyi anlaşılması için namus cinayeti işlemiş mahkûmların bu kavramlar hakkında ne düşündüklerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Aşağıda, namus cinayeti işlemiş -mahkûmların töre, namus, şeref ve haysiyetten ne anladıkları sorusuna verdikleri yanıtlar yer almaktadır (Bağlı ve Özensel, 2011, ss. 87-89).

“Bizim burada yaşayanlar için namus çok önemlidir. Namus; annem bacım ve eşimi korumamdır. Kadının iffetidir. Allah şereften düşürmesin. Benim mezhebim geniş değildir. Töre geleneklerimizdir. Töre ile namus farklıdır. Her yörenin töresi farklıdır. Ama namus her yerde vardır.”

“İnsanın bacısı, kardeşi, annesi namusudur. Töre kurallardır. Namus kadınlardadır.”

“Namus, şeref, haysiyet bir kişinin ölümü demektir. Töre ve namus farklıdır. Töre benim için verilen görevleri yerine getirmektir. Namus

töreye girmez. Kaçma vb. konular töreye girer. Namus sadece ırzını korumak değildir, toplum içinde itibardır, başın dik gezebilmektir. Yaptığım şeyi normal görmeyenleri ben anormal buluyorum. Mahallemizde bile kötü yola düşenlere izin vermezdik. Namus deyince bizim için her şey biter.”

Yukarıdaki namus cinayeti işleyen mahkûmların ifadelerinde görülmektedir ki töre toplumun geleneği, yaşanan toplumun kuralları olarak görülürken, namus daha çok kadına atfedilen ve kadının bedeni ile ilgili bir kavram olarak düşünülmektedir.

7.1.Türkiye’de Töre ve Namus Cinayetleri

Toplumsal sistemin bir ürünü olan töre cinayetleri, toplumun en küçük birimi aileden itibaren bir kurallar bütününe sahip olduğu, ayrıca bazı kan davası, namus cinayetleri ve intiharların da töre cinayeti kavramının içine girdiğinden bahsedilebilir. Töre cinayeti, kan davası, namus cinayetleri ve intiharlar her ne kadar farklı olgular olsa da toplumsal sebepleri bakımından birbirlerine oldukça yakın kavramlardır. Töre cinayetleri, toplumsal yanı ağır basan bir olgu olarak aile tipleri ve ilişkileri, evlilik türleri, ailenin yönetimi gibi kavramların toplumsal yapıyı ve toplumsal algıları etkilemesi nedeniyle töre cinayetlerinin nedenlerine dair ciddi ipuçları verir. Özellikle geleneksel ve geniş aile tiplerinde ataerkil aile sisteminin, ailede ve toplumda kadına atfedilen değer, başka nedenlerle de birleşerek töre cinayetlerine zemin hazırladığı düşünülebilir. Hatta namus, şeref gibi kavramlara yönelik yanlış algılar da töre cinayetlerine yol açabilmektedir. Bu noktada devletin bu suçlara olan ceza sistemi, töre ve namus cinayetlerini caydırıcı kılmaya yeterli gelememektedir (Ceren, 2008, ss. 116-117).

Bağlı ve Özensel tarafından yapılan çalışmada, 42 ceza infaz kurumunda 190 namus cinayeti işleyen mahkûmla görüşülmüş ve birtakım bulgular ortaya konulmuştur. Buna göre, namus cinayeti işleyen mahkûmların ilk sırada %25,3 oranında eşini öldürdüğü, ikinci olarak %14,2 oranında kız kardeş ya da ablasını öldürdüğü, üçüncü sırada ise %11,6 oranında eşine, annesine, gelinine veya kızına tacizde bulunanları öldürdüğü görülmektedir. Araştırmada öne çıkan bir husus da namus cinayetlerinde kurban olanların en fazla oranda kadın kurbanlar olmasıdır. Bu kapsamda, araştırma sonucunda %58,4 oranında kadınların, %32,6 oranında ise erkeklerin namus uğruna öldürüldüğü ortaya koyulmuştur (Bağlı ve Özensel, 2011, ss. 91-92).

Emniyet Genel Müdürlüğü 2006 Raporu verileri ışığında, doğum yerine göre namus cinayeti işleme oranlarında Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri diğer bölgelere oranla namus cinayeti işlemede olcukça yüksek bir orana sahiptir. Bu

kapsamda, namus cinayeti işleyenlerin doğum yerine göre Güney Doğu Anadolu Bölgesi %24 ile ilk sırada, Doğu Anadolu Bölgesi'nde doğmuş olanlar ise %21 ile ikinci sırada yer almaktadır.

7.2.Kadın Cinayetleri

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre 2015 yılında meydana gelen kadın cinayetleri oranlarında ilk beş sırayı Guatemala, Brezilya, Kolombiya, Meksika ve Rusya almaktadır. Aynı sıralamada İngiltere ve Japonya en son sırada yer almakta, Türkiye ise Almanya, Hollanda, Norveç, İsveç ve İspanya ile 1 milyon kişi başına 5 kadın maktulün düştüğü bant üzerinde sondan 4. sırayı paylaşmaktadır. Türkiye'de kadın cinayetleri sayılarına bakıldığında Polis ve Jandarma bölgesinde 2016 yılında 301, 2017 yılında 350 ve 2018 yılında ise 281 olmak üzere toplam 932 kadın cinayeti işlendiği görülmektedir. Bu veriler ışığında, Türkiye'nin kadın cinayeti ortalamasının 1 milyonda 3,8 olduğu gözlenmektedir. Kadın cinayetlerinin işlendiği illerin yüzdelik dağılımında ilk sırayı %14.5 ile İstanbul alırken onu sırasıyla Ankara, İzmir, Antalya, Gaziantep, İzmir, Bursa, Adana, Mersin, Manisa ve Denizli takip etmektedir. Türkiye'de kadın cinayetleri %52.8 ile en çok ateşli silah ile işlenirken kadın cinayetlerinde kullanılan ateşli silahların %83.9'u ruhsatsızdır. Cinayete kurban giden maktullerin en çok 26-35 yaş aralığında olduğu, faillerin ise yine 26-35 yaş aralığında olduğu ve büyük oranda nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştıkları veya işsiz oldukları görülmektedir. Türkiye'de 2016, 2017 ve 2018 yıllarında işlenen kadın cinayetleri %42.6 ile en yüksek oranda psiko-sosyal motifler ile, ardından %36.2 oranında cinsel motifler ile, %13 oranında ruhsal-bedensel sağlık sorunları ve madde kullanımı, %7.7 oranında ekonomik motifler ile ve %0.5 oranında ise başka bir suç ile ilişkili olarak işlenmiştir (Polis Akademisi Başkanlığı, 2019, ss. 1-21).

2018 yılında İstanbul'da meydana gelen kadın cinayetlerinin büyük çoğunluğu ikamette gerçekleşmiş ve fail olarak ilk sırada eşlerinin olduğu görülmüştür. Cinayetin sebebi olarak ise ilk sırada boşanma isteği yer almaktadır (Çalışkan, 2019, s.235).

Ülkemizde meydana gelen ve basında yer alan bazı kadın cinayetleri aşağıda verilmiştir (Milliyet, 2013).

“ * Eylem Pesen (2009): 17 yaşında, eşi tarafından öldürüldü. Katil zanlısı eş, Eylem'in cansız bedeninin üzerinden iki kez arabayla geçti.

* Ayşe Paşalı (2010): Boşanmak istediği için eşi tarafından 11 yerinden bıçaklanarak öldürüldü. Katiline ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verildi.

* *Gülay Yaşar (2011): 28 yaşında eski eşinin evinin penceresinden düşmüş bir şekilde bulundu. Ölmeden önce eski kocası tarafından tehdit edildiği için şikayette bulunmuş, bu başvuru üzerine açılan davada sanık 6 yıl hapis cezası almıştı.*

* *Tuba Genç (2012): Adana'da sevgilisi Tahsin Can Bulat tarafından öldürüldü. Sanık, kürtaaj olduğu için öldürdüğünü, evlenmek üzere olduklarını iddia etse de belediye evlenme başvurusunun olmadığını belirtti.*

* *Ferdane Çöl (2012): Boşanmak istediği eşi tarafından bıçaklanarak öldürüldü. Öldürüldüğünde koruma altındaydı.*

* *Pınar Ünlüer (2012): İzmir'de kendisiyle barışmak isteyen sevgilisi tarafından öldürüldü.*

* *Dilber Keskin (2012): Boşanmak istediği eşi tarafından 11 yerinden bıçaklanarak öldürüldü. Öldüğünde koruması vardı.*

* *Gülşah Aktürk (2012): Van'da öğretmenlik yaptığı sırada beraberlik teklifini kabul etmediği kişi tarafından ailesini ziyarete gittiği Konya'da öldürüldü. Gülşah hayati tehlikesinin farkında olarak şikayetçi olmuştu.*

* *Emine Yayla (2012): Süleyman Yayla boşanmak istediği eşini kaldığı baba evine camdan girerek öldürdü.*

* *Melek Karaaslan (2012): Eşi ve onun ailesi tarafından kapatıldığı tuvalette 3 ay boyunca tutulan ve sürekli şiddete maruz kalan Melek Karaaslan, tedavi altına alındığı hastanede hayatını kaybetti.*

* *Gönül Dilekçi (2013): Boşanma davası açtığı eşi tarafından öldürülmeden önce bir kez bıçaklanmıştı. Gönül evden kaçarak bir ailenin yanına sığındı. Katil Gönül'ün sığındığı aile evinde onu buldu, camdan girerek öldürdü.*

* *Ayşe Acar (2013): Şiddet gördüğü eşinden boşanmak istediği için çocuğunun gözü önünde boğularak öldürüldü. Ayşe öldürüldüğü gün boşanmak için mahkemeye başvurmuştu.*

* *Gülşah Sarcan (2013): Boşandığı eşi tarafından, barışma teklifini kabul etmediği gerekçesiyle 8 yerinden bıçaklanarak öldürüldü. Cesedi TEM Otoyolu'nda bulundu. 2013'ün ilk kadın cinayeti olarak kayıtlara geçti."*

Yukarıda bahsi geçen kadın cinayeti olaylarına bakıldığında şiddet görme, boşanmak isteme ya da bir kişiyle birlikte olmak istememe gibi durumlar dikkat çekmektedir. Bu kapsamda, bahse konu cinayetlerde Sosyal Öğrenme Teorisi ve Rasyonel Seçim Teorilerinin etkisinin görüldüğü söylenebilir. Zira, anılan cinayetlerde şiddet, kadına değer vermeme, namus gibi bahanelere sığınma ya da boşanma olgusuna kötü bakma gibi öğeler karşımıza çıkmaktadır. Cinayet motivasyonu olarak görülen bu olgular, sosyal çevrede öğrenilen kötü kazanımlardır. Kişinin yaşadığı ve etkileşimde olduğu sosyal çevre, Sosyal Öğrenme Teorisi'ne göre suçlu davranışı edinme konusunda kişiyi etkileyebilmekte, suça dair dürtü, güdü, bahane ve davranışlar sosyal çevrede öğrenilmektedir. Örneğin boşanmanın bir tabu olarak görüldüğü toplumlarda, boşanmak isteyen kadınlar şiddete maruz kalabilmekte hatta cinayete kurban gidebilmektedirler. Ayrıca, kadının kararlarına saygı göstermemek ve bu sebeple yaşamını elinden almak yine etkileşimde olunan toplum değerlerinin bir sonucudur. Bunun yanında, cinayet suçlarına karşı verilen cezalar ve bu cezalara uygulanan indirimler, kişilerin bu suçu işleme ya da kendisini işlemekten alıkoyma gibi kararlarında etkili olmaktadır. Zira, Rasyonel Seçim Teorisi'ne göre kişi, eylemini gerçekleştirmek için bir kar-zarar muhasebesi yaparak harekete geçmektedir. Öldürme suçlarına verilen cezaların az olması ya da cezalara verilen örnek indirimler, kişileri suç işlemeye yöneltebilir. Örneğin boşanmak isteyen eşini öldürmek isteyen bir kişinin düşüncesinde, öldüreceği eşinden alacağı öcün verdiği haz, çekeceği cezanın üzerinde olabilir ve bu sebeple kişi alacağı cezaya aldırılmadan suçu işleyebilir. Bu nedenle bu tür suçların cezalandırılması konusunda caydırıcı uygulamalara yer verilmesi önemlidir. Bazı çevrelerde kadına biçilen kimi değerler onun korku içinde yaşamasına hatta hayatının elinden alınmasına neden olmaktadır. Emine BULUT cinayetinde olduğu gibi boşanma gerçekleşse bile kadın şiddetten ve ölümden kurtulamamakta, bu konuda kadını ne toplum, ne hukuk, ne de kolluk korumayı başaramamaktadır. Cezaların caydırıcı nitelikte olması ve iyi hal indirimi gibi uygulamalardan vazgeçilmesi, ayrıca toplumda kadına hak ettiği değer verilmesi için özellikle ailelerin bilinçlendirilmesi, medyanın toplum ve gençler üzerindeki güçlü etkisinin bilinçli ve olumlu yönde kullanılmasının sağlanması bu konudaki acıların azalmasında katkı sağlayabilecek uygulamalar olması muhtemeldir.

8. SONUÇ

Uyuşturucu madde ve alkol kullanımı ile suç işleme arasında bir bağlantı olduğu, özellikle de psikoaktif maddelerin şiddet suçlarını arttırdığı düşünülmektedir. Ayrıca, aşırı alkol tüketiminin anti sosyal kişilik ile bağlantılı olduğu ve suçların da çoğunlukla bu aşırı alkol tüketimine bağlı ortaya çıktığı değerlendirilmektedir.

Bunun yanında, ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri de cinayet suçlarını açıklamada önemli bir yere sahiptir. Bu nedenledir ki, ülkeler tarafından yaşam beklentisi, refah, eğitim düzeyi ve diğer önemli gelişim alanlarının iyileştirilmesi yönünde politikalar geliştirmenin cinayet oranlarında düşüşe sebep olacağı beklenmektedir. Bunun yanında, gelir eşitsizliği ile cinayet arasında diğer parametrelere oranda daha sıkı bir ilişki vardır. Yaptıkları araştırmada yoksulluk ile şiddet suçları arasında ilişki olduğunu ortaya koyan Blau ve Blau'ya göre (Öğün, 1996, ss. 78-79), gelir eşitsizliği cinayete sebep olmaktadır. Buradan yola çıkılarak, gelir eşitsizliğinin yoğun olduğu ülkelerde cinayet oranlarının da yüksek olacağı düşünülmektedir. Zira, zengin ve fakir arasındaki uçurumun en yüksek olduğu ülkeler en yüksek cinayet oranlarına sahiptir. Bu durum birbirini karşılıklı olarak etkileyebilir. Fakat her ne kadar yüksek cinayet oranları, ekonomik büyümeye olumsuz bir etki yapsa da bir ülkedeki refah seviyesinde yaşanan iyileşme de tek başına şiddet oranlarını düşürmeye yetmez. Çünkü bir ülkedeki şiddet suçlarını açıklamak için tek bir parametre yeterli olmayıp, kültürel bağlamda değerlendirme yapılması daha sağlıklı olmaktadır. Bir diğer sosyal parametre olan eğitim ile cinayet oranları arasında da yakın bir ilişki olduğu ve cinayet oranlarını düşürmek için uzun dönem eğitim politikaları yatırım yapmanın fayda sağlayacağı düşünülebilir. Üstelik eğitim, tüm bölgelerde cinayet oranlarını düşürmek için anahtar faktör olarak görülmektedir. 1990-2005 yılları arasını kapsayan bir çalışmada, eğitim alanında daha çok gelişim gösteren ve uzun dönem eğitim yatırımı politikaları geliştiren ülkelerde cinayet oranlarının daha fazla oranda azaldığı görülmüştür (UNODC, 2019, ss. 29-30). Sosyal bir varlık olan insanın davranışlarını etkileyen faktörlerin, sosyal olgular kadar farklılık ve çeşitlilik gösterdiği söylenebilir. Böylece, öldürme suçunun sebeplerini sosyolojik açıdan açıklamaya çalışan bu çalışmada öldürme suçunun tek başına bir sebebe bağlanamayacağı, her cinayetin kendine has bir nedeni olduğu ve içinde bulunduğu toplumun yapısından etkilenebileceğini söylemek mümkündür. Bir bölgede görülen cinayet oranları; ekonomik gelişmişlik, eğitim, bağımlılık yapıcı madde kullanımı, cinsiyet eşitsizliği, gelir eşitsizliği, bölgenin demografik yapısı gibi birçok olgudan etkilenebilmektedir. Bu sebeple bir bölgede işlenen suçları, özellikle şiddet suçlarını önlemeye yönelik yapılacak çalışmalarda bölgenin toplumsal yapısı dikkate alınarak politika geliştirilmesi ve çözüm yolları aranması fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü (2019). Adli İstatistikler 2018. T.C. Adalet Bakanlığı. Ankara.
- Akdeniz, D. (2019). “An Analysis of Homicide Incidents Reported in Police Bulletins in 2017”. *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(2):289-308.
- Akers, R.L. ve Jennings, W.G. (2016). Social Learning Theory. A.R. Pquero. (Ed.), *The Handbook of Criminological Theory* (ss.230-240). West Sussex: Wiley Blackwell.
- Arduç, N. (2016). Türkiye’de Kasten Adam Öldürme Suçunu İşlemiş Faillerin Kişilik Yapılarının Analizi ve Öldürme Suçunun Yordayıcılarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bağlı, M. ve Özensel, E. (2011). Türkiye’de Töre ve Namus Cinayetleri. İstanbul: Destek Yayınevi.
- Ceren, T. (2008). Türkiye’de görülen Töre cinayetlerinin Sosyolojik, Antropolojik ve Kültürel Kökenine Bakış. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cohen, L.E. ve Felson, M (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review*. Vol. 44, No. 4. 588-608.
- Corridor of Violence: The Guatemala-Honduras Border. Erişim tarihi: 14 Aralık 2019. <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/central-america/guatemala/corridor-violence-guatemala-honduras-border>
- Çalışkan, M. (2019). İstanbul’da Kadına Şiddet ve Kadın Cinayeti Vakalarına Yönelik, Nicel-Nitel Bir İnceleme. *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1) 221-241
- Çiftçioğlu, C.,T. (2012). Yaşam Hakkı, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 103: ss. 137-168.
- Durkheim, E. (2013). İntihar. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Goffman, E. (2018). Damga Örselelenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar. Ankara: Heretik.
- Gökçen, A., Balcı, M. (2011). Kasten Öldürme Suçu (TCK. M. 81). Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 17 (1-2), ss.95-218.
- Hayati İstatistikler. Erişim tarihi: 14 Aralık 2019. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1060

- Homicide WHO Global Health Estimates. Erişim tarihi: 14 Aralık 2019. <http://apps.who.int/violence-info/homicide/>
- Hürriyet (2019). Ceren Özdemir’i öldüren katilin kan donduran ifadesinin tamamı ortaya çıktı. Erişim tarihi: 23 Eylül 2020. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/iste-psikopatın-ifadesi-bicakla-insan-avına-cıktım-41390804>
- İçli, T.G. (2019). *Kriminoloji* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kızmaz, Z. (2006). “Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2): 248-267.
- Kızmaz, Z. (2018). “Göç ve Suç Arasında Bir İlişki Var mı?: Bütüncül Bir Bakış”. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 562-599.
- Kubrin, C.E. ve Wo, J.C. (2016). *Social Disorganization Theory’s Greatest Challenge: Linking Structural Characteristics to Crime in Socially Disorganized Communities*. A.R. Pquero. (Ed.), *The Handbook of Criminological Theory* (ss.121-136). West Sussex: Wiley Blackwell.
- Merton, R.K. (1968) *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.
- Merton’s Strain Theory of Deviance. Erişim tarihi: 07 Aralık 2019. <https://revisesociology.com/2016/04/16/mertons-strain-theory-deviance/>
- Milliyet. (2013). Türkiye’de Kadınlar-Cinayetle hatırlanan kadınlar! Erişim tarihi: 23 Eylül 2020. <http://www.milliyet.com.tr/gundem/turkiyede-kadinlar-cinayetle-hatirlanan-kadinlar-1676294>
- Namus. (2019). Erişim tarihi: 14 Kasım 2019, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=namus>
- Öğün, A. (1996). Türkiye’de Adam Öldürme Suçunda Etkili Olan Bazı Sosyo-Kültürel Faktörlere İlişkin Uygulamalı Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öldürmek. Erişim tarihi: 14 Aralık 2019, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C3%B6ld%C3%BCrmek>
- Ölüm. Erişim tarihi: 14 Aralık 2019, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C3%B6l%C3%BCm>
- Özmen, S. ve Erdem, R. (2018). Damgalamanın Kavramsal Çerçevesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. C.23, S.1, s.185-208.
- Polis Akademisi Başkanlığı. (2019). *Dünyada ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri: 2016-2017-2018 Verileri ve Analizler*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

- Rousseau, J.J. (2006). Toplum Sözleşmesi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rozant, R., Akduman, İ. Ve Oral, G. (2020). Aile İçi ve Aile Dışı Cinayet İşlemiş Faillerin Kişilik Yapılarının Karşılaştırılması. Yeni Yüzyıl Journal of Medical Sciences, 1(3), 39-52.
- Siegel, L.J. (2010). Criminology Theories, Patterns, and Typologies (10. Basım). Belmont: Wadsworth.
- Sokullu-Akıncı, R.F. (2014). Kriminoloji (11.Basım). İstanbul: Beta Yayınları.
- Suicide Data. Erişim tarihi: 14 Aralık 2019, <https://www.who.int/mentalhealth/prevention/suicide/suicideprevent/en/>
- Suicides in Lithuania show social pains persist. Erişim tarihi: 14 Kasım 2019, <https://www.reuters.com/article/us-lithuania-suicide/suicides-in-lithuania-show-social-pains-persist-idUSL0879374620080409>
- Sutherland, E.H. (1947). Principles of Criminology (4th edition). Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Şeref. Erişim tarihi: 14 Kasım 2019. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C5%9Feref>
- Töre. 14 Kasım 2019. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=t%C3%B6re>
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2019). GLOBAL STUDY ON HOMICIDE Homicide: trends, patterns and criminal justice response. UNODC. Vienna.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2019). GLOBAL STUDY ON HOMICIDE Executive Summary. UNODC. Vienna.
- World Health Organization. (2018). World Health Statistics 2018. WHO. Luxembourg. https://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2018/en/
- Zhang, J. (2019). The strain theory of suicide. Journal of Pacific Rim Psychology, 13, Article e27.
- なぜ日本人は「切腹」で責任を取るのか 14 Aralık 2019, <https://gendai.ismedia.jp/articles/-/50429?page=2>
- 切腹. 14 Aralık 2019, <https://kotobank.jp/word/%E5%88%87%E8%85%B9-87415>